

ВІДГУК

ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

на дисертацію *Бондаренка Сергія Васильовича* на тему:

«ІНФОРМАЦІЙНИЙ НАПРЯМ ПОЛІТИКИ

ЗАХИСТУ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ ДЕРЖАВИ»,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси

Виявлення пріоритетних стратегій інформаційної політики у контексті проблематики національних інтересів є актуальним для сучасної України, проти якої вже з 2014 р. ведеться гібридна війна з боку Росії. Оскільки домінантною складовою гібридних воєн є інформаційні війни, українська держава потребує виваженої інформаційної політики, спрямованої на забезпечення її національних інтересів. Адже поняття національного інтересу тісно корелює з поняттям національної безпеки. Це ставить на порядок денний виокремлення базових напрямків інформаційної політики захисту національних інтересів держави, що актуалізує проблематику дисертаційного дослідження С. В. Бондаренка.

Під національним інтересом переважно мають на увазі певний інтерес держави, який визначається урядом. У концептуалізації дефініції національного інтересу можна виокремити різні взаємодоповнюючі контексти. Наприклад, для політиків, які вирішили заручитися підтримкою задля реалізації власних завдань, пріоритетним стає розуміння національного інтересу як такої зовнішньої політики держави, яка захищає свої інтереси в нестабільній міжнародній системі, де інтереси нації перебувають під загрозою. Разом з тим, у сфері зовнішньої політики (політичний реалізм) поняття національного інтересу переважно розуміють як інструмент аналізу зовнішньої політики (Г. Моргентау). Тобто, під національним інтересом маєтись на увазі своєрідний зовнішньополітичний варіант суспільного інтересу, коли визначаються пріоритети для держави в її взаєминах з іншими державами.

В означеному контексті дисертаційне дослідження С. В. Бондаренка набуває особливої актуальності. Звернення дисертанта до дослідження інформаційного напрямку політики захисту національних інтересів держави є виправданим і надзвичайно актуальним.

У дисертаційній роботі відстежується зважений науковий підхід до визначення її мети та завдань (с. 5-6). Дисертант обрав за мету, з одного боку, визначення специфіки реалізації інформаційного напрямку політики захисту національних інтересів держави та, з іншого – розробку шляхів його вдосконалення. Вдало визначені об'єкт і предмет дослідження, зміст яких свідчить про сутнісне розуміння та опрацювання на фаховому рівні автором обраної дослідницької проблеми.

Оптимально продумана методологія дослідження вбирає в себе комплекс як загальнонаукових, так і спеціальних методів, що використовуються в політичних науках. Структура дисертаційного дослідження є логічною та спрямованою на вирішення сформульованих дисертантом дослідницьких завдань; матеріал викладено послідовно, із ґрунтовними висновками.

Постановка означеної проблеми спирається на результати наукових досліджень із широкого та водночас репрезентативного кола вітчизняних і зарубіжних джерел. Дисертаційна робота С. В. Бондаренка характеризується поєднанням ґрунтовної теоретичної бази, представленої широким колом класичних і сучасних досліджень у вітчизняній і зарубіжній політології, історії, філософії, соціології тощо.

У першому розділі дисертації визначаються базові напрями осмислення проблематики інформаційного напрямку політики захисту національних інтересів держави в теоретико-методологічному контексті. Здійснено розгляд основних теоретико-методологічних підходів до осмислення концептів національного інтересу, політичного простору, політичної території та ін. Проведено концептуальну демаркацію між поняттями «політична територія» та «політичний простір». Зазначається, що політична територія – це «простір, що внаслідок цілеспрямованої діяльності політичних акторів має інституційний

статус та офіційно визнані атрибути функціонування (назва/кордони, владні інститути, адміністративний, ідеологічний та громадський устрій)» (с. 20).

Викликає цікавість аргументація щодо наведеної типології політичного простору (внутрішній та зовнішній). Слушно зазначається, що «унікальністю сучасного політичного простору можна вважати його властивість проникати в інші простори, які не притаманні класичному розумінні політики. Він достатньо гнучкий та перетинається з іншими просторами, такими, як інформаційний, образний, смисловий, тощо» (с. 28). Достатньо цікавою видається класифікація різновидів політичного простору: політико-інформаційний, політико-образний, політико-смисловий.

Здійснено ретроспективний огляд концептуальних підходів до ключової категорії дослідження – «національні інтереси». Зазначено, що національні інтереси можна сприймати як певний набір установок, які забезпечують як розуміння, так і визначення життєво важливих сфер життя і напрямів розвитку політичної території у внутрішньому та зовнішньому політичному просторі. «Національні інтереси визначають для інших територій певні смислові конструкти, які дозволяють ідентифікувати межі співробітництва або конкурентної боротьби, а також межі «політичних» претензій на увесь або частину політичного простору» (с. 34).

Викликає цікавість дослідження проблематики національних інтересів в умовах нелінійних процесів сучасності. Під інформаційним напрямом політики захисту національних інтересів територій («держав-націй») дисертант має на увазі «сукупність закріплених на державному рівні норм та правил управління системою захисту національних інтересів через комплекс заходів, спрямованих на прогнозування, виявлення, нейтралізацію зовнішніх та внутрішніх загроз і впливів на елементи інформаційної інфраструктури» (с. 51).

У другому розділі здійснено розгляд моделей політики захисту національних інтересів держав в інформаційному контексті та інституційних механізмів формування інформаційного напрямку політики захисту національних інтересів. Проаналізовано політико-правові засади інформаційної

політики та виявлено інституційні механізми формування інформаційного напрямку політики захисту національних інтересів політичних територій глобального рівня (США, Великобританія, Європейський Союз, НАТО, Російська Федерація). Дисертант зазначає, що вибір цих держав обумовлений, з одного боку, безпосереднім впливом на політичні процеси України, а – з іншого – можливістю використання їх досвіду з вироблення інформаційної політики та впровадження її у політичні практики нашої держави.

Слушно наголошується, що для ЄС базовими принципами комунікаційної політики визнані «відкритість (можливість отримання будь-якої інформації у зручний та зрозумілий спосіб); різноманітність (структури ЄС повинні поважати думку представників різних культурних, національних, політичних традицій та поглядів) та участь (громадяни ЄС повинні мати право висловити свою думку, бути почутими і мати можливість для спілкування з особами, які приймають рішення)» (с. 69-70). Разом з тим, події, які розгорнулися на території європейського континенту після 2014 року (інформаційно-комунікаційна пропагандистська антиєвропейська кампанія з боку РФ, військова агресія Росії проти України, зростання терористичних загроз, «міграційна криза», BREXIT), змусили Європейський Союз здійснити перегляд стратегічних пріоритетів інформаційного напрямку захисту власних інтересів.

Цікавими є роздуми дисертанта щодо інформаційно-комунікаційних практик захисту національних інтересів США, Великобританії та Російської Федерації. Аргументовано, що аналіз інформаційно-комунікаційних проектів та програм доцільно проводити в таких сферах: «публічна політика (public affairs), громадська дипломатія (public diplomacy), управління та співпраця із засобами масової інформації (media relation), новими медіа (new media), організація, проведення та участь у спеціальних заходах (event)» (с. 101).

Вдалим та евристичним видається аналіз двох моделей інформаційного напрямку політики захисту національних інтересів, які виокремив дисертант: субсидіарної (США, Великобританія, ЄС та НАТО) та вертикальної (Росія) (с. 123-125).

Третій розділ присвячений аналізу політико-правових засад захисту національних інтересів України, виявленню інституційних механізмів реалізації інформаційного напрямку політики захисту національних інтересів України та окресленню перспектив інформаційно-комунікаційних практик захисту України в умовах нелінійних процесів сучасності.

Констатується, що «події, які відбулися в Україні (листопад 2013 – лютий 2014 року (Революція Гідності, анексія Російською Федерацією АР Крим (березень 2014 року), т.з. «Русская весна» (березень-травень 2014 року), військова агресія РФ проти України (активна фаза (квітень-серпень 2014 року)) примусили українську владу переглянути всі стратегічні документи, у яких йдеться про національні інтереси» (с. 135).

У розділі визначено базові пріоритети інформаційного напрямку політики захисту національних інтересів України. Аргументовано, що реалізацію інформаційного напрямку політики захисту національних інтересів можна розділити на декілька рівнів (с. 145). Перший рівень – це реалізація політики на державному рівні. На другому рівні здійснюється реалізація інформаційної політики приватним сектором. Третій рівень – це реалізація інформаційної політики у межах діяльності інститутів громадянського суспільства та громадських ініціатив. Четвертий рівень – це вже межі діяльності неприбуткових організацій, приватного й державного сектору (зокрема, наукових, освітніх, культурних, спортивних організацій та установ). П'ятий рівень – межі діяльності засобів масової комунікації у медійному просторі.

У цілому, достовірними і достатньо обґрунтованими є висновки та пропозиції дисертанта (с. 196-203). Наукова новизна основних положень дисертаційного дослідження є аргументованою та переконливою.

Дисертація С. В. Бондаренка є інноваційним, науковомістким дослідженням, яке започатковує вивчення нових проблем політичної науки і практики. Ця робота викликає справжній інтерес у фахівців-політологів, політиків, оскільки містить цікавий емпіричний та фактологічний матеріал, важливі висновки та корисні рекомендації. З технічної точки зору дисертаційна

робота виконана на належному рівні, у відповідності до останніх вимог Міністерства освіти і науки України.

Апробація основних положень дисертації здійснена на міжнародних наукових конференціях. Кількість та обсяг публікацій цілком відповідає встановленим вимогам. Вони повною мірою відображають результати дисертаційного дослідження і в установлений термін надруковані у фахових і наукових виданнях. Автореферат відображає зміст основних ідей дисертаційного дослідження.

Втім, робота С. В. Бондаренка викликає деякі критичні зауваження, які не впливають на позитивне враження від дисертаційного дослідження, не знижують його цінності та наукової новизни.

Перше зауваження. Дисертант, аналізуючи моделі інформаційного напрямку політики захисту національних інтересів (с. 123-125), виділив для порівняння субсидіарну модель (США, Великобританія, ЄС та НАТО) та вертикальну модель (Росія). Аргументується, що в Україні спостерігається «перехід від вертикальної до субсидіарної моделі» (с. 187). Разом з тим, не зовсім зрозуміло, які ідеологічні детермінанти здатні стати основою для ефективного втілення субсидіарної моделі в українському політичному просторі. Ліберально-демократичні ідеологеми стали основою успішного втілення субсидіарної моделі в країнах Заходу, оскільки вони корелювали з базовими принципами політичної культури означених країн. Відповідно, бажано було б виокремити ті ідеологічні чинники, які тісно корелюють із сучасною українською політичною культурою та які здатні забезпечити успішність втілення субсидіарної моделі в політичному просторі України.

Друге зауваження. У дисертаційному дослідженні слушно фокусується увага на проблематиці гібридної російсько-української війни, що розпочалася у 2014 р. Зокрема, піддаються аналізу окремі питання інформаційної політики України щодо анексованого Російською Федерацією Криму, щодо тимчасово окупованих територій частини Донецької та Луганської областей. Виокремлено слабкі місця у сучасній національній інформаційно-комунікаційній практиці

(с. 157-160). Втім, робота значно б виграла, якщо б було здійснено ретельний аналіз тих прорахунків в інформаційній політиці України, що призвели до зростання сепаратистських настроїв на Сході та півдні України. Зокрема, бажано було б розглянути мовний чинник, який активно використовувався російською пропагандою і в Криму, і на окупованих сьогодні територіях Донецької та Луганської областей в якості каталізатора для зростання сепаратизму.

Третє зауваження. У дисертації наголошується на необхідності залучення широкого кола громадськості до вироблення та реалізації інформаційного напрямку політики захисту національних інтересів. Втім, недостатньо розкриті прикладний вимір означеної проблематики та механізми цієї діяльності. Увага більше приділена діяльності державних органів влади: зокрема, зазначено, що обласні державні адміністрації повинні стати комунікаційними хабами, оскільки вони є «найбільш підготовленими для реалізації інформаційного напрямку політики захисту національних інтересів на місцях» (с. 188).

Четверте зауваження. У тексті дисертації іноді спостерігається завеликий обсяг цитування. Наприклад: вся сторінка 14; дві третини сторінок 13, 15; доволі значна частина сторінок 24, 33, 46; більше половини сторінок 21, 31 та ін. На жаль, така надмірність цитування дещо розмиває авторську позицію.

П'яте зауваження суто технічного характеру. З огляду на постійне використання в дисертаційному дослідженні цікавого фактичного матеріалу, дисертацію значно б посилила наявність додатків.

Незважаючи на вказані побажання та зауваження, дисертаційна робота С. В. Бондаренка написана зі знанням досліджуваної проблеми, автор досить глибоко володіє матеріалом та логічно його викладає. Таким чином, висловлені зауваження не знижують наукової цінності дисертаційного дослідження, вони мають характер запрошення до дискусії та побажання щодо продовження наукового дослідження цієї проблеми.

Дисертаційна робота Бондаренка Сергія Васильовича «Інформаційний напрям політики захисту національних інтересів держави» за змістом, формою викладення та досягнутими результатами є оригінальним авторським дослідженням, що відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України щодо кандидатських дисертацій (п. 11, п. 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. зі змінами). Представлена дисертаційна робота є завершеною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, а її автор С. В. Бондаренко заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси.

Офіційний опонент,

доктор політичних наук, професор,
професор кафедри соціології, політології
та культурології Харківського
національного педагогічного
університету імені Г. С. Сковороди

КУЦ

Галина Михайлівна

